

Tetramorium impurum (Foerst.) i *Tetramorium moravicum*
Krat. (Hymenoptera, Formicidae) w Polsce

Tetramorium impurum (Foerst.) and *Tetramorium moravicum* Krat.
(Hymenoptera, Formicidae) in Poland

WOJCIECH CZECHOWSKI¹, ALEXANDER RADCHENKO², WIESŁAWA
CZECHOWSKA¹

¹Muzeum i Instytut Zoologii PAN, ul. Wileza 64, 00-679 Warszawa

²Instytut Zoologii UNAN, ul. B. Chmielnickiego 15, Kijów-30

Dotychczas wszystkie mrówki z rodzaju *Tetramorium* Mayr, znajdujące w Polsce w wolnej przyrodzie, były oznaczane jako *T. caespitum* (Linnaeus, 1758). Dopiero szczegółowe badania taksonomiczne, przeprowadzone ostatnio na dużym materiale z kolekcji Muzeum i Instytutu Zoologii PAN w Warszawie, wykazały, że w istocie mamy do czynienia z trzema gatunkami tego rodzaju: wspomnianym już (rozpowszechnionym w całym kraju) *T. caespitum* oraz (lokalnie występującymi) *T. impurum* (Foerster, 1850) i *T. moravicum* Kratochvil, 1941. Wszystkie są morfologicznie bardzo do siebie podobne, a robotnice i królowe dwóch pierwszych gatunków niemal nierozróżnialne; prawidłowe rozpoznanie można przeprowadzić tylko w oparciu o budowę aparatów kopulacyjnych samców. Klucz do oznaczania, a także dane o rozmieszczeniu geograficznym, ogólnym występowaniu w Polsce i biologii wszystkich krajowych gatunków *Tetramorium*, zawiera opracowanie RADCHENKI i in. (1998).

Poniżej przedstawione są szczegółowe dane o pochodzeniu okazów dwóch nowych gatunków, zawartych w zbiorach MiZ PAN. Niektóre z tych okazów były oznaczone jako *T. caespitum*, inne nie miały etykiet determinacyjnych, ale wszystkie znajdowały się w gablocie zatytułowanej „*Tetramorium caespitum*”. Można przypuszczać, że część z nich stanowi materiały dowodowe dawnych prac faunistycznych (np. PISARSKI 1953, BANERT i PISARSKI 1972). Nie znaczy to jednak, że utworzony m.in. na podstawie danych z tych publikacji obraz rozmieszczenia *T. caespitum* w Polsce (zob. PISARSKI 1975) jest nieprawdziwy. W zbiorach znajdują się bowiem także okazy tego gatunku, pochodzące z regionów występowania *T. impurum* i *T. moravicum*.

Tetramorium impurum (Foerst.)

Góry Świętokrzyskie:

- G. Zelejowa, Chęciny, 4 VIII 1956, leg. A. RIEDEL i K. WINNIK (robotnice);

Sudety Zachodnie:

- Świebodzice, 20 IV 1953, leg. A. RIEDEL (robotnice);

- Świeradów Zdrój, 4 X 1960, leg. B. PISARSKI (robotnice);
 - Jelenia Góra, 30 IX 1960, leg. B. PISARSKI (robotnice, samice, samce);
 - Wojcieszycy, 23 VII 1961, leg. B. PISARSKI (robotnice);
 - Radomierz, 24 VII 1961, leg. E. KIERYCH (robotnice, samica, samce)
- Sudety Wschodnie:
- Bliszczycy, 6 VII 1953, leg. B. PISARSKI (robotnica).
- Bieszczady:
- Ustrzyki Górne, 28 VI 1968, leg. R. BAŃKOWSKA (samica).
- Pieniny:
- bez lokalizacji, 26 VII 1948, leg. W. KOEHLER (samce, robotnica);
 - Sromowce Wyżne, 28 V 1955, leg. B. PISARSKI (robotnice, samica);
 - bez lokalizacji, 1961 r. (brak daty i nazwiska zbieracza; robotnice, samica, samce);
 - G. Wżar, 14 i 19 IX 1956, leg. W. BAZYLUK (robotnice, samice, samce).
 - Białe Skąły, 29 VII 1974, leg. W. CZECHOWSKA (samiec);
 - Ganek, 29 VII 1974 (imago samca w hodowli: 7 IX 1974; leg. W. CZECHOWSKA);

Tetramorium moravicum Krat.

Góry Świętokrzyskie:

- Łysogóry, 14 VIII 1950, leg. B. PISARSKI (robotnice);
- bez lokalizacji, 14 VIII 1950, leg. B. PISARSKI (robotnice, samiec);
- G. Zelejowa, 22 VIII 1954, leg. B. PISARSKI (robotnica, samiec).

Wyżyna Lubelska:

- Kazimierz Dolny, liczne próby z lat 1950-1952 oraz 7 VII 1962, leg. B. PISARSKI (robotnice, samice, samce).

Nizina Sandomierska:

- Sandomierz, 7 IX 1966, leg. B. PISARSKI (robotnice).

Ponadto liczne próby *T. impurum* (obok *T. caespitum*) zebrano w Pieninach w latach 1975-1977 (CZECHOWSKA, dane niepubl.).

Summary

Localities of two species of *Tetramorium* Mayr, *T. impurum* (Foerst.) and *T. moravicum* Krat., new for Poland are given. These findings were possible due to examining of the ant collection in the Museum and Institute, Polish Academy of Sciences, Warsaw.

Literatura

- BANERT P., PISARSKI B. 1972: Mrówki (*Formicidae*) Sudetów. *Fragm. Faun.*, 18: 345-359.
- PISARSKI B. 1953: Mrówki okolic Kazimierza. *Fragm. Faun. Mus. Zool. Pol.*, 6: 465-500.
- PISARSKI B. 1975: Mrówki. *Formicoidea*. *Katalog Fauny Polski* (nr 23), 26, 1, 85 ss.
- RADCHENKO A., CZECHOWSKI W., CZECHOWSKA W. 1998: The genus *Tetramorium* Mayr (*Hymenoptera, Formicidae*) in Poland - a survey of species and a key for their identification. *Ann. Zool.*, 48: 107-118.

Wpłynęło 18 I 1998

**Nowe stanowiska *Umbra pygmaea* De Key, 1842
w dorzeczu Odry**

**New localities of *Umbra pygmaea* De Key, 1842
in the Odra basin**

JOANNA KOSTRZEWA

Katedra Ekologii i Zoologii Kręgowców, Uniwersytet Łódzki, Banacha 12/16, 90-237 Łódź

Pierwsze informacje o pojawieniu się w Polsce osobników z rodzaju *Umbra* sp. pochodzą z początku XX w. Dotyczą one europejskiego gatunku muławki *Umbra krameri* Walbaum, którego naturalny zasięg występowania obejmuje dorzecza Dunaju, Dniestru i Prutu (LELEK 1987). Obecność muławek odkryto najpierw w Tarnowskich Górach (PAX 1921), a następnie w okolicach Krosna Odrzańskiego (KOTZIĄS 1927). Ich występowanie na tych terenach nie jest jednak wyjaśnione i pozostaje w sferze domniemań. Kolejne stanowisko tego gatunku znaleziono w jeziorze Kiernoz koło Olsztyna, dokąd muławka trafiła z Węgier wraz z materiałem zarybieniowym lina (EJSMONT, SŁONIEWSKI 1969). Skłania to do przypuszczeń, że podobna sytuacja miała miejsce i w dwóch pierwszych przypadkach. Jednak złowienie w dorzeczu Małej Panwi 30 osobników z północnoamerykańskiego gatunku *Umbra pygmaea* De Key (WITKOWSKI i in. 1995) rzuca nowe światło na doniesienia z okresu międzywojennego. Jak pisze WITKOWSKI i in. (1995) geograficzna bliskość Tarnowskich Gór oraz dorzecza Małej Panwi poddaje w wątpliwość prawidłowość oznaczeń znalezionych przez PAXA (1921) muławek i zaklasyfikowanie ich do gatunku *U. krameri*. Przemawiają za tym również wyniki rewizji stanowisk *U. krameri* w Niemczech, gdzie we wszystkich przypadkach znaleziono nie muławkę europejską lecz *U. pygmaea* (MOHR 1940). *U. pygmaea* pojawiła się w naszych wodach najprawdopodobniej za sprawą akwarystów (WITKOWSKI i in. 1995), podobnie jak to miało miejsce wcześniej w Zachodniej Europie (HOLIK 1991, LELEK 1987, MOHR 1940, POLL 1949). Z akwarystyką wiąże się również pojawienie innego nienatywnego dla naszej fauny gatunku *Perccottus glehni* Dybowski, 1877, który złowiony został koło Dębłina w województwie lubelskim (ANTYCHOWICZ 1994).

We wrześniu 1997 r. podczas badań ichtiofauny dorzecza Liswarty natrafiono na 11 osobników z rodzaju *Umbra* sp. Na podstawie literatury (BARU, LIBOSVARSK 1957, LIBOSVARSK, KUX 1958, MOHR 1940, POLL 1949, WITKOWSKI i in. 1995) oznaczono je jako *U. pygmaea*, ponieważ ich ubarwienie oraz cechy plastyczne i merystyczne